

Ördögi színház

Molnár Ferenc színművei Veszprémben és Kecskeméten

Húszkilós súlyokkal labdázik — tartotta róla Kosztolányi. „Föl tudna emelni egy mázsás súlyt is, de többnyire csak húszkilós súlyokkal labdázik, tüneményes biztonsággal. Ellentéte annak a művésznek, aki csak húszkilós súlyt tud fölemelni, de következetesen mázsás vastömböket gurítat a közönség elé...” 1935 óta, midőn Kosztolányi színikritikusi minőségben e sorokat írta Molnár Ferencről, sokféle súlyokat raktak Molnár színműírói pályájára. Volt, amikor e húsz kilót fél mázsánál is hatalmasabb nehézkének tekintették, s volt, midőn grammokra könnyítettek. Újabban — úgy tetszik — tonnányira súlytalanították.

Play Molnár címen **Eörsi István** átírta *Az ördögöt*, Molnár Ferenc egyik legnagyobb sikereket megért vígjátékát. Átírta, átigazította, mintha ez a könnyed, „diabolikus romantika” egyedül arra szolgálhatna manapság, hogy íróját felmentse igazolja... mi alól is, mi előtt is? A kecskeméti előadásból azt hallhatni ki, egy voltaképpen nem létező vád alól igyekezik a *Play Molnár* szerzője felmenteni Molnár Ferencet: a hamis könnyedség vádjára alól.

Ördöggé teszi tehát a *Play Molnár* szerzője Molnár Ferencet, avagy Molnár Ferencet az ördögöt. Mi sem egyszerűbb ennél külsőleg: fehér sálát csap a nyakába az ördögöt játszó *Forgács* Tibor, monoklit illeszt szeméhez, s máris kész a jól ismert, a közismert Molnár-portré. A belső átördögítés, azaz átmolnárosítás már nehezebb vállalkozás, hiszen ezúttal nem csupán néhány színházi, ruhatári kellékkel kell megtoldani az egyszerű színműírói utasításokat (Molnár Ferenc pontos leírással szolgált *Az ördög* szövegvébe minden rendező és jelmeztervező számára), hanem Molnár Ferenc-i mondatokkal is. Olyan mondatokkal tehát, amelyeket maga a szerző mondott volna el, ha idős korában lelkiismeretfurdalásoktól gvőtörten ördögnek álmodta volna magát saját darabjába, abba a színműbe, amelyben — mint köztudott — ifjan csak ifjú művészként álmodta-formálta meg magát. Ez a belső azonosítás azonban nem sikerül.

Az ördöggé maszkírozott Molnár Ferenc, azaz a Molnár Ferencé pingált ördög időnként részleteket mond fel egy életrajzból, leveleket sorol, vitatkozik színidirektorokkal és mentegetőzik színidirektoroknál, átigazítja egy-két másodpercre saját darabját, hogy kevésbé könnyed, hogy kevésbé szép befejezésű, és hogy kevésbé elviselhető legyen. Mindettől azonban csak zavaros lesz a játék, zavaros a Molnár-portré, és hamissá válik a hamis könnyedség vádjára alóli felmentés kísérlete. A *Play Molnár* nem Molnár Ferenc ördögi játéka többé.

Kosztolányi, aki a Budapesti Napló színbíráójaként ülte végig *Az ördög* 1907-es bemutatóját, azonnal észrevette azt az el nem hallgatható apró jellegzetességét ennek a darabnak, amelyről általában hallgatnak, amelyet általában észre nem vesznek azok, akik Molnár minden színpadi sikerét színpadi mindentudásával magyarázzák. „Az ötletek tarka arabeszkjei mögött komoly folytonossággal húzódik el egy lélektanilag megokolt, analitikus finomsággal szőtt cselekmény...” Komoly folytonosság, lélektanilag megokolt, analitikus finomság, mindezekről csakugyan nemigen esik szó a Molnár-darabokról szólván. Kosztolányi, aki mellesleg mindig tisztelője volt Molnár Ferenc színházának, még nagyobb tisztelője és értője volt a lélektanilag megokolt jellemábrázolásnak, cselekménybonyolításnak. Magától értetődőnek tartotta, nem beszélt tehát sokat róla, hogy Molnár legjobb darabjai nem azért hatnak, mert színporkáznak, hanem mert minden egyes esetlegesnek — avagy könnyednek — tetsző

színporka kellő lélektani indokoltsággal kerül a publikum elé. Az ördög ki tudja, honnan érkező ismeretlenje, aki a szerelmesek dolgát eligazítja, nem tesz mást, csak annyit, amennyit a mélylélektan diktálna, ha szóhoz jutni engedné a polgári morál, a megszokás, az úri manír.

Izzé-porrá zúzza az író mentegető átigazítás, hozzáírás a lélektani folyamatosságot, az analitikus pontosságot, s helyette nem ad másfajta folyamatosságot, másfajta analízist, mondjuk — ha már cím és maszk így ígerte — az íróról, pályájáról. Ha azonban az eredeti mű lélekelemző módszeréből, s a szerzőt megértető jó szándékából szikrányi sem jut is el a nézőhöz, arra azért rávilágít *Szurdi* Miklós rendezése, honnan származik a vád Molnár színházának hamis könnyedségéről. A hamis könnyedséggel játszott Molnár-darabok felől.

Az eredeti színmű meg hagyott részleteit olyan felszínességgel jeleníti meg *Andresz* Katalin és *Szirmai* Péter, ahogyan csak nagyon érthetetlen, és megértésre nem is érdemesített világot szokás életre kelteni néhány betanult külsőség segítségével. Kétlaki szerepével megbízottan *Forgács* Tibor itt-ott ugyan felcsillantja azt a színházi módit, eleganciát, verbális játékosságot, amiként hajdanában Molnár Ferenc színműveit játszották-játszhatták, ám játékát megcsönkítják a szintelen metamorfózisok — sátánból íróvá, íróból sátánna kell átváltoznia. *Szirtes* Ági friss, kemény, még érdes művészetét egyedül a jelmeztervező, *Szakács* Györgyi, próbálja meg Molnár színpadára idomítani. *Markovics* Bori és *Horváth* József úgy hiszi, a cirkusznak és a *commedia dell'arte* műfajának, stílusának is itt a helye *Az ördög* színpadán. Talán igazuk is van, közelebb áll alighanem a bohóckodás is, a rögtönzött komédiázás is Molnár vígjátékainak bármifajta lehetséges előadásához, mint a szépelgés, nevetető selypegés.

Sém egyikből, sem másikkól

nem jutott a másik vidéki Molnár Ferenc-bemutatóra, a veszprémi *Petőfi Színház* előadására, mégsem ízig-vepig Molnár Ferenc-színház ott sem a *Színház*. Ha hozzá nem írtak is a három egyfelvonásoshoz, az *Előjáték* *Lear királyhoz* címűhöz, a *Marsall*hoz és *Az ibolyához*, de nem is kurtították meg őket, s ez a helyenként nehézkes előadói mód csaknem akkora kárára van az eredeti műveknek, mint a *Play Molnár* esetében az eredeti szöveg kibővítése. *Pethes* György rendező irányításával olyannyira vigyáztak a három már-már legendásan színpadszerű és színházértő egyfelvonásos minden látványos fordulatára, hatásos játékosságára, hogy azoknak éppúgy elsikkadt lélektani folyamatossága és indokoltsága, mint a Kecskeméti megszaggatott ördögi históriának. Lassan, kiszámítottan, a nehezen reagáló közönségnek is a kedvére fordulnak a párbeszéd, pukkanak a szójáték-petárdák, és szinte elfelejtkezni róla, hogy ezúttal a színjátszásról, a színész lélektanáról mond fontosakat és máig is érvényeseket Molnár Ferenc, amúgy viccesen. Még csaknem a *Marsall*, ez a többszörös lélektani bravúrral megcsavart kis remekmű is áldozatául esett a minden áron való könnyedségnek. E játékban azonban találtatott egy színész, ki még most is tudja, hogy Molnár színházát játszani nem azt jelenti, hogy kellő tanultsággal és óvatossággal ötven esztendővel ezelőtti társasági úri embereket kell megformálni; nem is azt, hogy frakkok, porcelánok, ódon fegyverek és kandallók között álomkeltő hatásossággal kell tudni mozogni, de azt jelenti, hogy a szellemes mondatokat szellemmel töltve kell előadni, és a Molnár Ferenc-i szellemességet kell szertesziporkáztatni. *Papp* János tudja ezt, a *Marsall* című egyfelvonásos színésze.

Lőcsei Gabriella